

САМУР

№ 8 (197) 2007-ЙИСАН 31-АВГУСТ

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

57 МЕКТЕБ КАРДИК АКАТДА

Алай йисан сентябрдиз гьукуматди Азербайжандин районра ва шегьерра 37 агъзур чкадин 57 цийи мектеб кардик кутада. Идалай гьейри 59 мектебда 16 агъзур чкадин цийи корпусар ва 710 чкадин бахчаяр кардик акатда. Гьакъни цийи килелай гуьнгьуна хтунвай 38 мектеб аялрин ихтиярда вугуда.

Цийи йис алуькдалди мадни 84 мектеб ва корпус, 3 аялрин бахча эцигна куьтягда, 13 мектеб гуьнгьуна хутада. Ахпа 64 цийи мектеб эцигун фикрда кьунва.

ДАГЪУСТАНДА ФЕСТИВАЛЬ КЪИЛЕ ФИДА

2007-йисан 23-сентябрдиз Дагъустанда Кеферпата Къафкъаздин ва Каспий-Чулав гьуьл регионрин урус театрдин фестиваль кьиле фида. И мярекатда Урусатдин, Калмыкия ва Адыгея республикайрин, Азербайжандин, Гуржистандин, Къазахстандин урус театрдини иштиракда. 30-сентябрдалди давамна кланзавай мярекат кьиле тухун патал Магъачкъалада вири патарихъай гьазурвилер акунва.

МАД КЪВЕ РАЙОНДА ОЛИМПИАДИН КОМПЛЕКСАР

И йикъара Азербайжандин мад къве районда олимпиядин комплексар эцигна куьтягнава. Гила Къазах ва Масаллы районрани комплексар кардик акатнава. И объект ар ачухардай мярекатда Азербайжандин Президент Илгъам Алиева иштиракна. Мярекатдал кьейд авурвал, халкъдин сагъламвал хуьн патал чи республикада маса тедбирарни кьиле тухузва. Мукъвал вахтара мад са шумуд районда олимпиядин комплексар эцигна куьтягда. Алай вахтунда а объекта эхиримжи крар тамамарзава.

КЪВЕПЕЛЕДА ТУРИЗМ ВИЛИК ТУХУЗВА

Эхиримжи йисара Къвепеле район туризмдин меркездиз элкьвенва. Ина 18 туризмдин объект кардик гала. Алаатай йисуз къве чехи отел эцигнава. Исятда ял ядай комплекс эцигзава. Адахъ 900 кас патал отел жада. Санлай комплексдик вад гьвадин къве отел, ресторана, 20 коттедж ва маса эцигунар акатда.

Къвепеледа туризм мадни вилик тухун патал герек тир вири жуьредин алахъунар ийизва. И мукъвара районда региондин туризмдинни информациядин меркез арадал гьида.

КЪИЛЯЙ-КЪИЛДИ АБАД ЖЕЗВА

Огъуз районда кьиле физвай дегишвилери рикI шадарзава. Регионар вилик тухуниз талуьк Гьукуматдин Программатив къадайвал ина кIвалахдин чкаяр ахъайзава, цийи дараматар эцигзава, рекьер гуьнгьуна хуьтазава.

Цийи делилрив гекъигаила алай йисан сад лагъай паюна Огъуз районда 492 кIвалахдин чкаяр ахъа хъанва. Райондин вири хуьрера телефондин алакъяр арадал гьанва. И йикъара Астрахановка хуьре 100 нумрадин АТС кардик кутунва. Исятда райондин хуьрериз 21 АТС-ди кьуллугъзава.

Гила Огъуз-Халдан рехъ гуьнгьуна хуьтазава. И ниятдалди Керимли хуьре крар тамамарзава. Фил-филли хуьр райондихъ галаз галкIурзавай муьгъни мукъвал вахтара эцигна куьтягда.

КИАМБУРДАЛ АКЪАЛТНА, ТIВАР КВАДАРНА

■ Сад авай, сад авачир, са баябан хъанвай чка авай. Я тар, я вал, я векъин кьал авачир ана. Гару гатаз, хару ягъаз лигимарнавай чуьл.

Къарилай са къуз са гъвечIи тар хкатна чиликай. Алааматдин кар тир ам. Я була, я хвал, яни вацI авачир и баянлухда ам гьикI хъана пайда хъанвайта? Тарцин кьелечI тандал са шумуд куьлуь хел, абурални къапкъацу пешер алай.

Чиливай хкаж хъайила гару тар кIарна. Азим чIавуз чан хтанач адал. Ингъе гуж кIватIна кьвед лагъай гьилера ракъинихъ ялна ада. Са шумуд чIиб буй вегъена тарци. Анжах гарари мадни гьад кьуна адаз. Галтадна, юзурна, адан шукъуь тан хана. Пуд лагъай гьилера тар кIаняй акъудна гару.

Ингъе дувулрикай садак гьеле гуж кумай. Ам чиликай кIевиз галкIанвай. Адахъ мурадар авай. Адаз чиликай хкатиз, пун вегъиз, цавариз хкаж жез, вич алай чка чириз кIанзавай. Гьавилей чилин кIаник виликай кьезвай женгериз гьазур жезвай ам. Гуж кIватIзавай ада.

Гьа икI кьуват кIватIна чиликай хкатай мегъуьн тарцик я гараривай, яни хараривай эцягъиз хъанач. КIевидакъз акъвазнавай ам чилин винел, дувулди хуьзвай ам, ракъини руьгь кутазвай адак.

Мегъуьн тар чIехи хъунивай адан хилер пара, акунар иер жезвай. Яргъал баябанда акъатнавай ам акурбурун пагъ атIузвай. И баябандай тIуз физвайбурун рикI алай чкадиз элкьвенвай адан хъен.

Къуд пад ракъини алугарайла тарцин кIаник рикI хуьтуьлардай серинвал жадай. Чилел кьван агъуз хъанвай хилерин четирди гьейранардай вири. Ништа, шумуд муг авунвайта кьушари адан хилерал. Ял ягъиз, кьушарин манийрихъ яб акализ, тарцин тандилай гьил аладариз, рикI ацIанваз рекъе гьатдай инсанар. Гьиниз фейитIани, и акунрикай ихтилатдай абур. Гьа икI, яргъариз чкIана мегъуьн тарцин суракъар.

Иервили иервилер арадиз гьида, лугъуда бубайри. Садра мегъуьн тарцин кIаникай ргъаз була хкатна. Гьа

РЕДАКТОРДИН ГАФ

йикъалай тарцин бахтатар йикъар алуькна. Гуьлуьшандиз элкьвена инаг. Цуькверивди дигана баябан чуьл. Ахпа тарцин дувулди цIир авуна. Булахдивай гуж къачуз, югъкъандивай чIехи жезвай цуьрцер. Гила и чилерал илифзавайбурун сангъисаб авачир. Пирел кьведай хьиз кьезвай инсанар иниз. Ял яна, булахдин серин цикай хъана, рикI аладарна хъфизвай абур инай.

ГъвечIи мегъуьн тарари дамахзавай чIехи мегъуьн тарцелди, адавай гараризни харариз гьикI таб гудатIа чирзавай. Чехи тарци вичин веледар тIебитдин басрухрикай хуьзвай. ГьалчIай зулузни кIеви хуьтIуьз чан-рикIзавай абур. Ам дидени тир, далуни. Вичин веледар чIехи хъунивай дидедиз хвешизвай. Дамахзавай ада тараралди.

Булахдин ци жегъил тарариз къуват гузвай. Акъаз-акъаз абурун хилер мягъкем, кIуькI къакъан жезвай. Гила жегъил тарарани кьушари муг ийизвай. ЛипIлипIрин мукар пара хъунивай маса кьушарини лув гузвай иниз.

Баябандикай мегъуьн тарарин там хъанвай. Гила гараривайни хараривай басрух гуз жезмачир и чилериз. Гила мягъкем акъвазнавай тарар чилин винел. Къакъан, иер, жегъил тарар! Гила абурун хъендикни инсанар кьезвай. Ингъе булахдин яд хъван патал вири анжах кьузуь мегъуьн тарцив агатзавай. И карди къалабулух кутазвай жегъил тарарик. Эхиз жезвачир абурвай и кар. ЛипIлипIрини футва кутазвай абур. Чпин манийра кьузуь тарцикай айгъамар ийизвай. Хуш кьезмачир жегъилбуруз адакай. "Вучин, гьикIин?" лугъуз хияллу хъанвай абур. Эхирни рехъ жагъурна жегъилри. "Мегъуьн тар хъуникай чаз файда авач. Вуч авуртIани, чи тIвар мегъв я. Ша чна чи тIвар дегишарин."

И гафарикай виридаз хуш атана. "Пис тIварни хуьй, жуванди хуьй." Эхирни чпиз цийи тIвар гана мегъуьн тарари: "Къавахар".

И хабар тамуз фад чкIана. Са береди мегъуьн тарцелай гьейри затIни

авачир и чилел гийин, вершин, пипин, къавахдин ва маса тарарин чIехи там арадиз атанвай. Ингъе вирида тамун кьуьзуьдаз - мегъуьн тарциз икрамзавай. Абуруз чпин пун-къил хъсандиз чизвай.

Мегъуьн тарари хайи тIвар бегенмиш тушиз "къавахар" тIвар къачунвайди виридаз ашкара хъанвай. Гила къавахриз хьиз килигзавай абур. Ара датIана цавуз хкаж жезвай абурхъ хъен авачир. Там хиялда авай. Садбуру негънавай "къавахар", садбуру хъелнавай абуркай. Анжах хвешизвайбурун авачиз тушир. Валарин иллаки кефи къумбар тир. Кьуьзуь мегъуьн тар аквадай вил авачир жикIидин, инидин, мередин валариз.

Эхирни мегъуьн тарцив агакъна и хабар. Эвел чIалахъ хъанач ам гафарин. Анжах жегъил тарар адалай элкьвенвай, абур жикIийрихни инийрихъ ялзавай. Садра адаз тарари авур ихтилат ван хъана: "Булах вучиз ана ргъавайди я? Ам чахъ ялна кIанзава."

Гила кьуьзуь мегъуьн тар чилин винел хуьдай, цавуз хкаждай са къуватни амачир. Жегъилри кьуьзуьбуру негъзаватIа, уьмуьр къатI жезва, лугъуз фикрна ада. Хъелна ада жегъил тараривай. И хъилерикай вири тамуз хабар хъана. Им са маса жуьредин хъел тир. Яваш-яваш кьуразвай кьуьзуь тар. Эхирни гуж кумачир ам цIайлапанди яна алугарна.

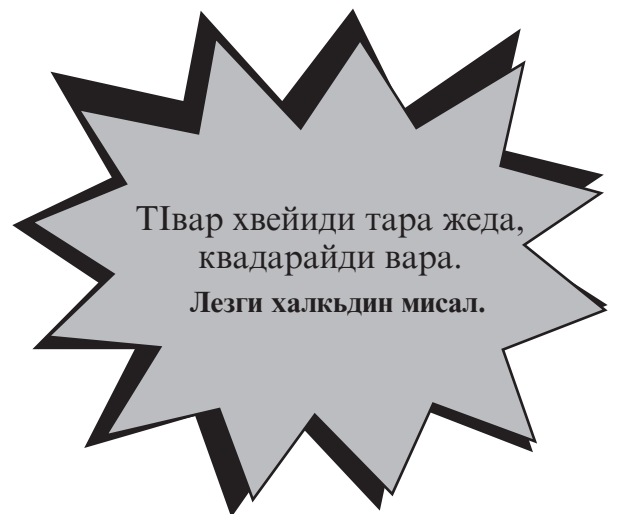
Чпихъ далу амачир жегъил тарар гила гараринни харарин юкъва авай. Къакъан, къудратлу мегъуьн тарцин хъалхъамди ам акурбурун рикI атIузвай. Эхиз хъанач адан гьалар булахдивай. Ван тийиз чилин кIаник хъфена ам.

Гила яргъал баябанда чпин тIвар дегишарнавай тарарин гапIал ама. Гарарини харари басрух гузва абур. Абурун хъендик ял ягъизвайбурун тIимил хъанва. "Чал жуван тIвар алаз хуьрай" лугъуз хайидавай къакъатайбурук къалабулух ква гила. Гьар гьилера кьуьзуь мегъуьн тарцин ичIи хъалхъам акурла, цIайлапанрини гарари басрух гайила яраб чахъ гьикъван уьмуьр аматIа, лугъуз фикрда абур...

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

*Женгера залап хирер хъайшани, кIвач, гьил
квадарайлани, къыляй-къылди ивидин къене авайлани
лезгийри чеб акъван секиндиз тухудай хъи, на лугъуди, абуроз
затIни хъанвайди туш. И карди абуроз азадвал гьар са
куьнлай вине къазвайди субутзавай. Абуроз азадвилел рикI
алайвал, такабурлувал ва мердвал акурла и ксар кIанз-
такIанз инсандин вили къада.*

Н.И.ПИРОГОВ,
Урусрин сейли жерягъ.
1847-йис.

ТЕАТРИ ДАМАХ КУТАЗВА

Кцларин Гьукуматдин Лезги Драмтеатр Азербайжан Республикадин Министррин кабинетдин 1992 йисан 3-июлдин кьарардалди кардик акатнаватлани, адан асул тарих 1963-йисан 15-апрелдилай гатлунзава. Гьа йисуз лезги члал, меденият вилик тухун патал алахунар ийизвай халкьдин вилик-кылик квай векилри ина халкьдин театр арадиз гьана. Вич гьам актер, гьам акробат, гьамни пагъливан тир Сардар Хазрински, адан паб Миная Рамазанова, са кьадар халкьдин маниярни кьулер арадал хкай Нора Алимова, Вакъиф Алимов, Имали Илясов, Пери Гьабибуллаева, Тамара Мамедова, Балакерим Сеферов, Нуьсрет Алиев хьтин инсанри ва масабур члал медениятдиз цийи нефес гьана, чпин манийралди, кьулералди, юморескайралди кцларвийрик руьгь кутуна.

Театрдин ветеран, 100-далай виниз ролар тамамарай Кьыяфеддин Гьажиева чаз а йисара жемятди театрди гайи кумекрикой, чпин вири тамашаяр гурлудиз кыле финикай ихтилатна.

Кцларин халкьдин театри куьруь вахтунда неинки кцларвийрин, гьакл Азербайжандин ва Дагъустандин лезги районрин агъалийрин гьурметни кьазанмишна. Абад Шагьмарданован "Кьалабулух квай гатфар" тамашади вичин нуфуз мадни хкажай театр 1987-йисуз СССР-дин халкьдин театрин фестивалдин лауреат хьана.

1992-йисуз Кцларин Гьукуматдин Лезги Драмтеатр кардик кутурла халкьдин театрай иниз 12 артист атана. Театрдин сад лагъай директор Хамет Мурадов хьана. Адан регьбервилик кваз гьа йисуз бразилиядин драматург Г.Фигередодин "Эзоп" пьеса лезги члалалди сегьнедал эцигна. Им Кцларин медениятдин уьмуьрда члехи вакъиадиз элкьвена. Х.Мурадовалай ала-тайла са йисуз Элфеддин Регьимханова, 4 йисуз Межлум Ферзалиева, са йисалай виниз Кузма Алиметова театрди регьбервал гана. 2000-йисалай театрдин коллективдин кыиле Регьимхан Кьараханов акъвазнава. Пешекар режиссер, "Республикадин лайихлу медениятдин кьвалахдар" гьурметдин твар кьачунвай Р.Кьарахановни сенятдиз халкьдин театрай атанвайди я. 70-далай виниз ролар тамамарай ада театрдин сегьнедал 42 тамашани эцигна.

Санлай медениятдин маса хилерихь хьиз, театрди хьни са акъван ялмаачир гилан аямада театр хуьн ва вилик тухун гзафни-гзаф четин хьанва. Коллективдиз аявал авун, театрдин твар хуьн патал гзаф члехи алахунар авуна кланзава. И рекъай Кцларин Гьукуматдин Лезги Драмтеатрди хь са кьадар алахунар хьанва. Театр фад-фад Бакудиз, Сумгаитдиз, Азербайжандин ва Дагъустандин лезги районриз гастролриз физва. Вирина тамашачийри коллектив хушдаказ кьабулзава.

Вич кьвачел акъалдай 15 йисуз театри Азербайжандин драматургрикай С.С.Ахундован "Тамагькар", С.Регьманан "Ашнаяр", "Гьижран", И.Эфендиеван "Чи алааматдин уьмуьр", "Атаеврин хизан", М.Ализадедин "Дагъдин цуьк" ва маса пьесаяр сегьнедал эцигна.

Кцларви драматург Мирзали Рустамован "Гьава ахьа жезва", "Гьемдуллагьан хам хиял", "Зияратдай хтай гьаж", "Сефербеган мехьер", "Шагь дагъдин тлебиат" хьтин пьесаяр тамашачийри хушдаказ кьаршиламишна.

Лезги авторрикай Шафиддин Герейханован "Иридушан диде", Бикеханум Алибеговадин "Куьтягь таханвай мани" хьтин эсеррини театрдин репертуарда чка кьунва. Регьимхан Кьараханова кцларви Милли кьагьриман Фехреддин Мусаеван кьагьриманвилер теснифнавай "Дурнайрин гьарай" ва "Кланвал муьгьуьббат туш" пьесаярни театрдин репертуардик ква.

Эхиримжи 15 йисуз члехи агалкьунар кьазанмишай Кцларин Лезги театрди хь кылди дарамат авач. Ам гьелени райондин медениятдин кваллин са утагьда ава. Авайвал лагъайтла им чи республикада вичихь кылди дарамат авачир авайни авачир са коллектив я. Гьавилай гьам лезги, гьамни Азербайжан халкьарин медениятдик пай кутазвай театрди райондин члехибуру ва республикадин медениятдин министерстводин регьберри кьайгьударвал кьалурун чарасуз я.

"Самур"

VƏTƏNPƏRVƏR

10 ilə yaxındır ki, İskəndər Quliyev qusarlı hərbcilər haqqında məlumatlar toplayır. Onun əsas axtarış obyektı Böyük Vətən müharibəsində iştirak etmiş, həlak olmuş, itkin düşmüş və sağ qalan qusarlılardır. O, həmçinin Əfqanıstanda döyüşmüş, eləcə də Qarabağ uğrunda döyüşlərdə fərqlənmiş qusarlılar bərsində faktlar toplayır.

Ömrünün 55 ilini hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsinə həsr etmiş, polkovnik-leytenant rütbəsini 1972-ci ildə almış Quliyev İskəndər Adışirin oğlu 1932-ci ildə Qusar rayonunun Hil kəndində anadan olmuşdur. Kənd məktəbini bitirdikdən sonra Quba Müəllimlər İnstitutunun dil-ədəbiyyat fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə başa vurmuş, Salyan rayonunda işləmişdir. Kalininqrad şəhərində qvardiya artilleriyası və minaatan hərbi məktəbini bitirib Zaqafqaziya Hərbi Dairəsinin Axaltsiki şəhərindəki 10-cu dağ qvardiya motoatıcı diviziyasının artilleriya alayında zabıt işləmişdir.

1957-ci ildən Bakı şəhərinin, Ağcabədi, Qusar, Zaqatala, Füzuli rayonlarının hərbi komissarlıqlarında müxtəlif vəzifələrdə, 11 il ərzində Füzuli və Qusar rayonlarında hərbi komissar vəzifəsində çalışmışdır.

1983-cü ildə təqaüdə çıxan İ.Quliyev Bakı Şəhər Sovetində 2-ci şöbənin baş mühəndisi vəzifəsində işləmişdir. 1985-ci ildən Könüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyəti Qusar Rayon Şurasının sədri və texniki idman klubunun rəisi vəzifəsində çalışır. Bu müddət ərzində onun hərbi məktəblərə göndərdiyi yüzə yaxın gəncdən yüksək rütbəli zabıtlar yetişmişdir.

1970-ci ildə SSRİ Silahlı Qüvvələri Baş Qərargahının Saratov şəhərindəki mərkəzi səfərbərlik kurslarını bitirdikdən sonra 3 il Zaqafqaziya hərbi dairəsinin səfərbərlik üzrə zabıtlar hazırlayan kurslarında dərs demişdir. "30 il qüsursuz hərbi xidmətə görə" medalının I-II-III dərəcələrinə layiq görülmüş, 17 medalla təltif olunmuşdur.

Qusarın nüfuzlu ağsaqqallarından olan İskəndər Quliyevin bu günlərdə 75 yaşı tamam olmuşdur. Onu təbrik edir, can sağlığı və fəaliyyətində uğurlar arzu edirik.

"Samur"

Кьастунал кьеви хьухь.
Лезги халкьдин мисал.

ГЬУЬЛ ХКАЖ ЖЕЗВА

Каспий гьуьлуьн цин дережа кьвердавай хкаж жезва. И кардихь авсиятда са кьадар хуьрер, хуьруьн майишатдин мулкар, карханаяр цин кланик акатун мумкин я.

2015-йисал агакьдалди гьуьлуьн дережа 2 метрдин хкаж хьун мумкин я. Алай вахтунда 80 агьзур гектар чилер

ци кьунва. Алимри лугьузвайвал, Каспий гьуьлуьн дережа 1977-йисалай хкаж жезва. Нетижада гзаф кьадар чилер цин кланик акатнава. И карди ганвай зарар гьеле кьенин юкьуз 2 миллиард доллардиз барабар я.

Гьуьлуьн дережа хкаж хьуни виридалайни гзаф зарар республикадин кьиб-

лепатав субтропикдин районриз гузва. Эгер ина чилер цик акатайтла, уьлкведин экономикадиз члехи зарар жада.

Пешекаррин фикирдалди, Баку цик акатунин кичевал авач. Гьуьлуьн рагькьечидай пад (Баку и пата ава) кьакьанди я. Хкаж хьайи яд алахьна, континентальный зонадиз физва. Ана ам бугьдиз элкьезва.

Böyük Vətən müharibəsi illərində 3 ləzgi sərkərdəsi diviziyaya rəhbərlik edib. Hər üç komandirin - Mahmud Əbilovun, Xiyərbəy Zamanovun və Yaqub Quliyevin adları SSRİ Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş komandanı İ.V.Stalinin əmrində dəfələrlə xatırlanıb, onların diviziyalarının qələbələri Moskvada yayım atəşləri ilə qeyd olunub. Əvvəlki iki qəhrəman haqqında очеркlər, kitablar çap olunduğu halda, üçüncüsü haqqında kifayət qədər məlumat belə yoxdur.

2003-cü ildə Mahaqqalada rusca çapdan çıxmış "Mən sənin əsgəriməm. Stalinqrad" toplusunun müəlliflərindən biri olan tarix elmləri doktoru, Dağıstan Dövlət Universitetinin professoru M.Vahabov həmin kitabda qəhrəman general haqqında oxuculara bəzi məlumatları çatdırsa da, bu, çox azdır. Alimin qeyd etdiyi kimi, əfsanəvi qəhrəman haqqında indiyə kimi bir очерк belə yazılmayıb. Dağıstanlılar onun qəhrəmanlıqlarından xəbərsizdir. Respublikada generalın adına heç nə yoxdur. Professor M.Vahabov Dağıstan mətbuatındakı müraciətlərində igid general haqqında məlumatı olanlardan bu məlumatları açıqlamağı xahiş edir. M.Vahabovun müraciətləri ilə əlaqədar general Yaqub Quliyev haqqında bəzi qeydləri oxuculara çatdırırıq.

BUDYONNININ YETİRMƏSİ

Birinci Dünya müharibəsinin başlaması ilə əlaqədar 1914-cü ilin avqustun 12-də Dağıstanda hərbi vəziyyətin elan olunması, 1915-ci ildə əhalinin inqilabi əhval-ruhiyyəsini qırmaq üçün Dərbənddə polis bölmələrinin sayının ikiqat artırılması və Cənubi Dağıstanda hərbi hissələrin yerləşdirilməsi, 1916-cı ildə 18 yaşına çatmış gənclərin məcburi işlərə və xüsusi fəhlə rotalarına cəlb olunması, ərzaq qıtlığı və bahalıq nəticəsində əhalinin güzəranının son dərəcə pisləşməsi Yaqubu bir çox məhrumiyyətlərə düşür. Ailəsinə kömək göstərmək istəyən gənc müharibədə döyüşən Dağıstan süvari polklarından birində xidmət etmək fikrinə düşür. O vaxt çar hökuməti dağıstanlı süvarilərə yüksək məvacib verir, onların ailələrindən vergi almırdı.

1916-1917-ci illərdə bir neçə dəfə cəhd etsə də, 18 yaşına çatmadığına görə Yaqubu süvari polkuna qəbul etmirlər. 1918-ci ildə bolşeviklərin Dondan, Kubandan, Tərdən və Dağıstandan Budyoninin süvari diviziyası üçün könüllülər yığması mövcud quruluşa nifrət edən Yaqub Quliyevin həyatını kökündən dəyişir. İnkilabi əhval-ruhiyyəli gənc könüllü olaraq Qızıl Ordu sıralarında xidmət etməyə başlayır. 1919-cu ildə Budyonni 4-cü və 6-cı süvari diviziyalarını birləşdirərək, süvari korpusunu yaradanda onun döyüşçüləri sırasında Yaqub Quliyev də var idi. Həmin ilin yay və payız vuruşmalarında korpus ağqvardiyaçıları üzərində bir sıra parlaq qələbələr qazandı. Lakin döyüşmək getdikcə çətinləşirdi.

Arxiv materiallarından məlum olduğu kimi, təkcə 1918-ci ildə ağqvardiyaçılar Rusiyanın cənubunda 45 minlik süvari qoşunu və 40 minlik piyada qoşunu yaratmışdılar. Süvari qoşunu yüksək döyüş qabiliyyətinə malik kazaklardan ibarət idi. Vuruşmalarda əsas rol oynayan süvarilər həmin dövrdə general Denikinə bir sıra qələbələr qazandırmışdılar. Ona görə bolşeviklər də süvari hərbi hissələri və birləşmələri yaradırdılar. Lakin bu iş ləng gedirdi. Qızıl Ordu komandanlığı, xüsusən də Trotski süvarilərin müharibədə rolunu lazımcına qiymətləndirə bilmir, bunu aristokrat qoşun növü adlandırdı. M.S.Budyonni belə düşünürdü və ona görə də 1919-cu ildə onun təşəbbüsü ilə 1-ci Süvari Ordu yaradıldı. O, ordunu marş eskadronları, bataryalar və pulemyot komandaları əlavə etməklə xeyli təkmilləşdirdi. Heyat Budyoninin uzaqgörən sərkərdə olduğu sübut etdi.

1919-cu ilin dekabrın 7-də baş verən hadisələr zamanı Yaqub Quliyev böyük komandanın təşəkkürünə layiq görüldü. Həmin gün budyonovçular məşhur ağqvardiyaçı general Mamontovun süvari qoşunu ilə döyüşdü. Bu döyüşü hündür bir tepədən Stalin, Yeqorov və Voroşilov müşahidə etmiş, ehtiyat diviziyasını mamontovçuların üzərinə apararaq Budyoninin qəhrəmanlığının şahidi olmuşdular. Bu döyüşdə düşmənin qırmızılardan hücumuna mane olan iki topunu sıradan çıxaran Yaqub Quliyevin igidliyi komandanın diqqətindən yayınmadı. Onun göstərişi ilə gənc süvariye rotaya rəhbərlik tapşırıldı.

1920-ci ilin əvvəllərində Şimali Qafqaz uğrunda döyüşlərə başlayan 1-ci Süvari Ordunun 15712 döyüşçüyə, 320 pulemyota, 56 topa malik olmasına baxmayaraq, Bataysk ətrafındakı ilk vuruşmalarda o, düşməne qalib gələ bilmədi. General Denikin ağqvardiyaçı ordusu böyük itkilərə məruz qalmasına baxmayaraq, hələ yüksək döyüş qabiliyyətini qoruyub saxlayırdı. Yanvarın 12-dən fevralın 2-dək davam edən vuruşmalarda 1-ci Süvari Ordunun 3 min əsgər və at itirməsi də bunu sübut edirdi. Odur ki, M.S.Budyonni döyüş taktikasını dəyişmək üçün Ali İnkilabi Hərbi Şuraya və baş komandana müraciət edir və lazımı razılıq alır. Bundan sonra döyüşləri yeni qaydada apararaq komandarm bir ay yarım ərzində Denikin bütün qüvvələrini darmadağın edir və martın sonunda vuruşmaları başa çatdırır. Şimali Qafqazda əmin-aman-

vəzifəsi qoyulmuşdu. Bununla əlaqədar əvvəlcə Cənub-Qərb və Don cəbhələrinin qoşunları, noyabrın 20-də isə Stalinqrad cəbhəsinin qoşunları düşmən üzərinə əks hücum keçdi. Həmin dövrdə Yaqub Quliyev 5-ci Ordunun tərkibinə daxil olan 4-cü süvari korpusu komandanının müavini idi.

Noyabrın 22-də Y.Quliyev Stalinqrad cəbhəsi komandanının müavini general-leytenant Popovdan xüsusi tapşırıq alır. Bu tapşırıq görə o, 61-ci Qafqaz süvari diviziyasına rəhbərlik edərək, düşmən süvarilərini darmadağın etməli, sovet piyada diviziyalarına yol açmalı idi. Cəsur komandir son dərəcə çətin tapşırığı 4 gün ərzində yerinə yetirir. Onun diviziyası noyabrın 25-nə kimi Kurqan-Solyana və Umantseva kəndi istiqamətində xüsusi hazırlıqlı 8-ci rumın süvari diviziyasını darmadağın edir. Bundan əlavə o, düşmənin 1-ci və 4-cü piyada diviziyalarına zərbə endirərək, 800-dən çox alman əsgərini və zabiti məhv edir, 250 hitlerçini əsir alır.

Noyabrın 26-da diviziya düşmənin toplarla və tanklarla silahlanmış qüvvələri ilə üzləşir. Yaqub Quliyev sərəncamında tankların və digər texnikanın olmamasına baxmayaraq, geri çəkilmir. İki günlük ağır döyüşlərdə düşmənin onlarca tankını və topunu, çoxlu canlı qüvvəsini məhv edir. Hitlerin seçmə hərbi hissələri qərbə doğru 5 kilometr geri oturdulur və düşmənin şərqlə doğru hərəkətinin qarşısı alınır.

Süvari qoşunla almanların tank hissələrini darmadağın edən diviziya komandirinin qəhrəmanlığı tezliklə bütün cəbhəyə yayılır və bu, əsgərlərimizi yeni qələbələrə ruhlandırır. Y.Quliyev süvari qoşun növünün köh-

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

UNUDULMUŞ GENERAL

liq yarandıqdan sonra Y.Quliyevin rotasının daxil olduğu süvari diviziyası Orta Asiya hərbi dairəsinin sərəncamına göndərilir. Burada əksinqilabçılarla döyüşlərdə fərqlənən Yaqub Quliyev tezliklə batalyon, sonra isə polk komandiri vəzifəsinə irəli çəkilir. Orta Asiyada xidmət edərkən ali hərbi təhsil almaq üçün Moskvaya göndərilən Y.Quliyev sonrakı illərdə istedadlı hərbiçi olduğunu sübut edir.

BÖYÜK QƏHRƏMANLIQ

1938-ci ildə Sovet Ordusu tərkibindəki 10 süvari diviziyadan birinə rəhbərlik etməyə başlayan Yaqub Quliyev Böyük Vətən müharibəsi başlanan bir neçə gündən sonra cəbhəyə göndərilir. 200 gün davam edən Stalinqrad vuruşmaları zamanı göstərdiyi qəhrəmanlıqlar onu bütün Sovetlər ölkəsində məşhurlaşdırır.

Stalinqradın müdafiəsi bilavasitə 62-ci və 64-cü ordulara həvalə olunmuşdu. Lakin yaxşı müdafiədən ötrü bu, kifayət deyildi. 1942-ci ilin sentyabrında hitlerçilər Stalinqrad üzərinə hücum keçəndə düşmən qüvvələri sovet qüvvələrindən adamların sayına görə 1,7 dəfə, artilleriya və tankların sayına görə 1,3 dəfə, təyyarələrin sayına görə 2 dəfədən çox üstün idi. Hitler Stalinqrad üzərinə 80-dən çox alman diviziyasından əlavə yaxşı döyüş təcrübəsinə malik 8-ci İtalyan və 3-cü rumın ordularını da göndərmişdi. Böyük üstünlüyə baxmayaraq, faşistlər Stalinqradı tuta bilmədilər. Şəhərin qəhrəman müdafiəçiləri onu qoruyub saxlamaq üçün son damla qanlarına kimi vuruşurdular.

1942-ci ilin noyabrında Sovet Ordusu qarşısında sovet-alman cəbhəsinin cənub cinahında düşmən qoşunlarını darmadağın etmək, eyni zamanda Moskvanın və Leninqradın strateji vəziyyətini yaxşılaşdırmaq

nədiyini, yeni müharibədə onun əhəmiyyətsiz olduğunu iddia edən bəzi hərbi nəzəriyyəçilərə sübut edir ki, atla tank qarşısına da çıxmaq və qələbə çalmaqlar. Onun bu döyüşdə seçdiyi taktika Sovet hərbi elmi nəzəriyyəsinə daxil edilir. İgid komandir general-mayor hərbi rütbəsinə layiq görülür. O, Böyük Vətən müharibəsi zamanı dağıstanlılar arasında bu rütbəyə ucalmış ilk döyüşçü idi.

Hərbi arxiv materiallarında Y.Quliyevin qəhrəmanlığı ilə bağlı çoxlu qeydlərə rast gəlmək olar. Bu baxımdan 1942-ci ilin dekabrın 16-da 4-cü süvari korpusunun komandiri general-leytenant Şapkinin imzaladığı təltif vəərəqəsindəki qeydlər maraqlıdır: "General-mayor Quliyev ən mühüm və ən qorxulu mövqələrdə döyüşə girərək, öz cəsurluğu və şücaəti ilə komandirləri və döyüşçüləri qələbəyə ruhlandırmışdır.

1942-ci ilin noyabrın 23-də yoldaş Quliyev son dərəcə böyük əhəmiyyət kəsb edən Kurqan-Solyana mövqeyini tutmaq üçün döyüşçüləri şəxsən hücum aparmış və oranı ələ keçirmişdir. General-mayor Quliyev 222-ci süvari polku ilə düşmən üzərinə hücum keçərək, almanların tank və artilleriya hissələrini darmadağın etmiş və bununla da bizim artilleriyanın uğurlu hücumuna imkan yaratmışdır.

Stalinqrad cəbhəsi komandanlığının xüsusi tapşırığını layiqincə yerinə yetirən, alman işğalçıları ilə mübarizə zamanı döyüş meydanında şəxsi nümunə, böyük şücaət və qəhrəmanlıq göstərən general-mayor Quliyev Qırmızı Bayraq ordeni ilə təltif olunmağa layiqdir."

Qeyd edək ki, təltif məsələsinə baxılarda bu mükafat daha yüksək mükafatla əvəz olunur. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 22 fevral 1943-cü il tarixli fərmanı ilə general-mayor Yaqub Quliyev Quliyev Lenin

Ana oğlunu vətəni qorumaq
üçün dünyaya gətirir.

Ləzgi atalar sözü.

ordeninə layiq görülür. Bu mükafat Stalinqrad uğrunda döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuş generalın ölümündən sonra onun ailəsinə təqdim edilir.

MARŞALIN ETİRAFI

General-mayor Yaqub Quliyevin orduda böyük nüfuzla malik cəsur zabit olduğunu sübut edən faktlar az deyil. Jurnalist H.Omarov Dağıstanda rusca nəşr olunan "Xalqın səsi" qəzetinin 2007-ci ilin aprel ayının 4-cü sayında dərc etdiyi "Diviziya komandiri general-mayor Quliyev Yaqub Quliyev" sərəlvhəli məqaləsində Y.Quliyevi haqlı olaraq Stalinqrad vuruşmalarında qəhrəmancasına həlak olmuş 8 sovet generalından biri adlandırır. Arxiv materiallarından məlum olduğu kimi, onların arasında Qızıl Ordu Baş Artilleriya İdarəsi rəisinin müavini general-leytenant V.T.Kornilov-Druqov, 2-ci Qvardiya Ordusu Hərbi Şurasının üzvü general-mayor İ.İ.Larin, artilleriya general-leytenantı K.R.Mışkov, Volqa Hərbi Flotiliyası komandirinin müavini kontradmiral B.V.Xoroşxin kimi hərbi tarixdə iz qoymuş görkəmli hərbiçilər var idi.

Stalinqrad vuruşmalarında yaxından iştirak etmiş və qələbəyə öz töhfəsini vermiş Sovet İttifaqı Marşalı Sergey Semyonoviç Biryuzov xatirələrində yazır: "1942-ci ilin dekabrında Stalinqrad cəbhəsinin Kotelnikovsk istiqamətindəki sahədə vəziyyət çox ağır idi. General-feldmarşal Manşteynin hərbi hissələri Stalinqradda mühasirəyə alınmış Paulsa kömək etməyə çalışırdı. Öndə vuruşan 2-ci Qvardiya Ordusunun və 5-ci Ordunun hərbi hissələri bir neçə gün idi ki, gecələr belə səngiməyən ağır döyüşlər aparırdı. Bizim sağ qoşumumuz olan 5-ci Ordunun vəziyyəti xüsusilə ağırlaşmışdı. Bu ordunun tərkibindəki 4-cü süvari korpusu böyük itkilər vermişdi..."

Bir çox süvari komandirləri həlak oldu. Hələ Bryansk cəbhəsindən döyüş yoldaşım iolan korpus komandirinin müavini general-mayor Y.Q.Quliyev ölməyə məhkum yaralandı. O, istiqanlı, qayğıkeş, çox yaxşı insan idi. Onun "yeni qaydada döyüşməyi" necə əzmkarlıqla öyrəndiyi yaxşı yadımdadır. Bu müharibədə süvari hissələr vətəndaş müharibəsi illərindəki rolunu oynaya bilməsələr də, Quliyev kimi komandirlərin sayəsində Süvari Ordu sovet xalqının hitlerçi işğalçıları mübarizəsinə çox böyük töhfələr verdi."

Marşalın etiraf etdiyi kimi, 4-cü süvari korpusu böyük itkilərə məruz qalmışdı. Bu da səbəbsiz deyildi. Top və digər artilleriya qurğuları, qırıq təyyarələrlə silahlanmış yeni qoşun növləri ilə döyüşmək süvarilər üçün asan deyildi. Lakin bəzi taktiki döyüşlərdə onların rolu əvəzsiz idi. 4-cü süvari korpusu döyüşçülərinin əvəzsiz xidməti isə ondan ibarət idi ki, Manşteynin qabaqçılıq hissələrinin zərbələrini birinci olaraq öz üzərlərinə götürdülər və düşməni mühasirə dairəsinə yaxınlaşmağa qoymadılar. Ona görə də korpus böyük itkilər verdi, minlərlə döyüşçü qəhrəmancasına həlak oldu. Ölümçül yaralanmış general-mayor Yaqub Quliyev müalicə üçün Daşkəndə yola salınsa da, burada 42 yaşında dünyasını dəyişdi.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV.

БАРКАЛЛА ВАЗ, ЛЕЗГИ РУШ!

Алатай йисуз чи республикада лап пара балл кватна институтрик экечлай жегилрин арада лезги руш Тамилла Велибековани авай. 660 балл кватлай ам президентдин стипендиядиз лайих ақунай. Азербайжандин Нафтгадин Академиядин экономикадинни менежментвилин факультетдин I курс тафаватлувилелди ақалтгаарай Тамилла и мукъвара чи республикадин студентрин арада кыле феи илимрин ақбажунра уфтан хъайи са шумуд жегилдикай сад я. Азербайжан гьукуматдин харжидалди 4 йисуз Германияда келдай мумкинвал къазанмишай Тамилла Вадиман руш Велибековадин агалкунри адан мукъва-кылибур, ярар-дустар вири шадарна.

1989-йисуз Бакуда дидедиз хъайи Тамилла Дагъустандин Чепер хуррай тир, вичи ара датлана элдихъ ялай, хъсан амалрални краралди халкъдин гьурмет къазанмишай

бизнесмен Велибеган шул я. 264 нумрадин мектебда чешнелудаказ келай Тамиллади физикадай республикадин олимпиадайра 2004-йисуз II, 2005-йисуз III, 2006-йисуз

III чкаяр къунай. Алай йисуз "Хезер" университетди физика, химия ва математикадай кыле тухвай олимпиадайра лагъайтга, ам I чкадиз лайих ақуна.

Азербайжандин Нафтгадин Академиядин студент яз I курс куытягнавай, компьютердин программарни ингилис чал хъсандиз чизвай, даим чирвилерихъ ялзавай, зегъметдал рикI алай и рушаз Аллагъди иервал, ақул ва хъсан кылихарни ганва.

Вичин хтулдин алакунрикай рикI алаз рахай Магъбият халади Тамилладиз физикани математика кланарай кве лезги алимдиз - вичин мукъва-кылияр тир Азербайжандин Нафтгадин Академиядин профессор, физикадин илимрин доктор Абдулла Абдулкъадироваз ва гъа институтдин муаллим, физикадинни математикадин илимрин кандидат Самая Эфендиевадиз вичин разивал къалурна. Тамилладиз тарс гузвай вири муаллимри ада математикадайни физикадай гзаф четгин месъялар регъатвилелди гъялзавайди кьейд авуникай лагъана.

Тамилладин гъевчи вах, цИи Х синифда келзавай Элвирадихъни чехи алакунар ава. Къедалди мектебда анжах вадар къачунвай и рушани математикадал ва физикадал рикI ала. Бадеди вичин и хтулни халисан лезги тирдакай, адахъ хиве къур кар кылиз ақуддай алакунар авайдакай хвешила ихтилатна чаз. Хиве къунвай кар лагъайтга, чехи вахан геле аваз фин я.

Азизрин СЕВДА

ЧИ МУГЪМАНАР

КЦАРАЛДИ ДАМАХЗАВАЙБУР

КцIар райондин Чакалрин паласада яшамыш жезвай Абдулбег Гьасановахъ 5 хвани са руш ава. Юкъван хва Этибаралай гъейри адан мукуь аялар вири яргъариз ақьатнава. Физулиди Белорусда, Ширваниди, Садикъа, Нателлади ва Васида Ярославлда бине кутунва. Ингъе бубади вичин веледрин рикIе тунвай канивални ругъ себеб яз абуру садрани

хайи ватан рикIелай ракъурзавач. Гъар гатуз веледар чпин хизанарни галаз хуруьз хкведа. Куьнуудал чИижер алтугдайвал кватI жеда абур санал.

- Гад чи виридан рикI алай чIав я. Гъар гатуз чи кIвале 20-25 кас жеда. Сад-садан къвалав месер вегъена ксуда чун. Са чIехи суфрадихъ ацукъна фу неда, бубадизни имидиз хуьтIуьн тадаракар патал куьмекар гуда, - лагъана ихтилатна чаз редакциядиз атай Абдулбеган кве хтулди.

Яргъарай хтана лезги чIалалди ақьатзавай газетдин редакциядиз илифай и жегилрин рикIе кьени мурад ар авай. Руслан Ширванидин хва Гьасанов Ярославдин Гьукуматдин Университетдин политологиядин факультетдин II курсунин, Тимур Физулидин хва Гьасанов лагъайтга, Белорусдин Гьукуматдин Хуруьн Майишатдин Академиядин III курсунин студентар я.

- Азербайжандивай гыкъван яргъа хъайитIани, чна чун вирина кцIарвиар хъиз тухузва, лезги тIварцIелди дамахзава, - лагъана жегилри.

ДекIена!

"Самур"

ХЭВƏRLƏR

ƏN BÖYÜK PLANET KƏŞF OLUNUB

Alimlər indiyədək kainatda aşkar olunmuş ən böyük planeti kəşf etmişlər. Tr ES-4 adı verilmiş bu səma cismi ilk dəfə ötən ilin yazında Lowe LL rəsədxanasının əməkdaşları tərəfindən Herkules bürcündə qeydə alınmışdır.

Yeni planetin ölçüləri Yerinkindən 20 dəfə çoxdur. Onun diametri Yupiterin diametridən 1,7 dəfə böyük, temperaturu isə Selsi ilə 1260 dərəcədir. Tr ES-4 Yerdən 1400 işıq ili məsafədə yerləşir. Alimlərin fikrincə Herkules bürcündə daha bir planet ola bilər.

XINALIĞA QAYĞI ARTIR

Quba rayonunun qədim yaşayış məntəqələrindən olan Xınalıq kəndinə bir il əvvəl Prezident İlham Əliyevin göstərişi ilə yol çəkildikdən sonra ətraf kəndlərin də həyatında müsbət dəyişikliklər baş vermişdir.

Dəniz səviyyəsindən 2 min 300 metr hündürlükdə yerləşən, 470 fərdi təsərrüfatı, 1615 nəfər əhalisi olan Xınalıq su çəkilməmiş, rabitə xidməti təşkil edilmişdir. Hazırda bu kənddə Təhsil Nazirliyinin vəsaiti hesabına 2 mərtəbəli, 300 şagird yeri olan internat tipli, müasir standartlara cavab verən məktəb binası tikilir. Məktəbin 50 nəfərlik yataqxanası, idman zalı, stadionu, qazanxanası, kompüter və tibb otaqları və s. vardır.

İnşaatçılar binanı yeni dərslərdə istifadəyə vermək əzmi ilə işləyirlər.

РИКІЕЛ АЛАМУКЪДАЙ МЯРЕКАТ

И йикъара Магъачкъала шегъерда Москвада яшамыш жезвай чи сейли художник Жавид Агъамирзоеван яратмишунриз талукъарнавай выставка кыле тухвана. Ина къалурай 35-далай виниз эсерди килигзавайбур мягътеларна. Абуру сеняткардин зегъметдиз лайихлу кымет гана.

Вич Дагъустандин Къурагъ райондин Къепир хуьре дидедиз хъайи Жавид 50 йис я Москвада яшамыш жез. Ина ада шумудни са агалкунар къазанмишна. Дуьньядин лап чIехи шегъерра адан выставкакар тешкилна. Парижда Жавидан эсеррин выставка иллаки рикIел аламукъдайди хъана. Ина художникдин са шикил плакат хъиз чIехи тираждалди чапдай ақудна.

Дагъустан Республикадин Гьукуматдин премиядин лауреат Жавид Агъамирзоев алай вахтунда хайи чил теснифзавай цIийи эсерар арадал гъунихъ машгъул я.

Бегърам ЗАЛОВ.

ДЕЛФИНРИ ХЪЕЛЗАВА

Делфинри чпи-чпиз тIварар гузва. Гъайванрин ванер ахтармишайдалай къулухъ Шотландиядин алимар ихътин аламатдин нетижадал атана.

Абурун фикрдалди, гъар са дельфиндихъ вичин тIвар ава. И тIвар къурла, абуру жавабни гузва. Алимрилай ихътин са шумуд тIвар кхъиз алакьна. Малум хъайивал, дидеди, я тахъайтIа шарагди эвердайла, гъайванди тади гъалда жаваб гузва. Идалайни гъейри, алимри тесстикъарзавайвал, делфинриз хъелизни чизва. Чеб бейкефарай гъайванди тIвар къурла, яни эверайла, делфинри ван тахъай амалар ийизва, жаваб гузвач. Гъа идалди алимри дельфинар инсанриз ухшар тирди тесстикъарзавай мад са делил жагъурнава.

Жуван серфе масадав
вугумир.
Лезги халкъдин мисал.

ЛЕЗГИ ЧІАЛАЛДИ МАД СА ФИЛЬМ

Пуд йис идалай вилик лезгийрин тІвар-ван авай кълемэгъли Седакъет Керимовади "Зи хайи эл" тІвар алаз чІугур фильм чи халкъдин чІалал, адан меденятдал, харусенятдал рикІ алайбурун дамахдиз элкъвенай. Гьиссерал звал гьидай, руьгь кутадай и фильмдин суракъар вири дуйньядиз чкІанай. Адаз килигайбуру автордин хиве ихътин къвед лагъай фильм арадал гъун тІалабнай.

С.Керимовади и тІалабун кьилиз акъудна. Ада цийи фильм 3 йисуз арадиз гъана. Чи халкъди-кай, чи чилерикайни тарихдикай, ацукъун-къарагъуникай, чи манийрикайни къуьлерикай рахазвай и фильмдин гзаф ақунар КцІарин лезгийрикай ятІани, абур вирина - Азербайжанда, Дагъустанда, Урусатда, Юкъван Азияда, Татарыстанда, Туьркияда, Афгъанистанда ва маса уьлквейра яшамаш жезвай лезгийризни талукъариз жеда. Вучиз лагъайтІа дуйньядин вири лезгийр сад-садаз ухшар я. Им са шумуд уьлкведин лезгийрихъ галаз гуьруьшмиш хъайи автордин фикир я.

Сад лагъай фильмдилай тафаватлу яз къвед лагъай фильмда конкрет сюжетризни пешекар клиприз гегъеншдиз чка ганва. Хъиле, Пиралдал, Чпирдал, Лечетдал, Манкъулидхуьре, Мучугъа, Лацара, ТІигъыржалдал, Къилегъа, Уьнуьгъа, СтІура ва КцІарин маса хуьрера чІугунвай гъар са кадр чи уьмуьрдивни адетрив къадайбуру я.

Фильмда халкъдин манийрикайни къуьлерикай, гъакІни С.Керимовадин манийрикай менфят къачунва. Абур "Сувар" ансамблди агакъарзава.

Решад Ибрагъимова, Жавагъир Абдуловади, Элвина Гъейдаровади, Руслан Пирвердиева лугъзвай манияр, Айсел Рустамовади, Асият Давыдовади, Сарият Шагъмурадовади, Лейла Муртузаевади, Аида Алиевади, Егана Гъасановади, Элвира Мурадхановади, Фарид Шагъмурадова, Мегъман Гъасанова, Сакин Велиметова, Магъмуд Багъишева, Завир Нежефова, Заур Жамалова ва масабуру ийизвай къуьлер рикел аламукъдайбуру я.

Къуьлериз къурулуш гайибур ансамблдин регъбер Седакъет Керимова ва хореограф Зейнал Жигерханов я.

Фильмдиз сценарий кхъейди ва режиссер, гъакІни текст кІелайди Седакъет Керимова, операторар Телман Давыдов, Шакир Къазиханов, Тофик Саруханов, Муслим Гъейбатов, Рашид Жанмирзоев, монтаж авурди Мегъамед Агъмедов я.

"Зи хайи эл-ІІ" DVD, VCD ва видео кассетриз кхъенва. Ам къачуз кланзавайбурувай агъадихъ галай телефонриз зенг ийиз жеда: **Бакуда - 432 92 17, КцІара - (050) 611 77 42.**

"Самур"

● Укрепляется слава Дербента, как уникального историко-архитектурного заповедника мира. Этот заповедник находится под охраной ЮНЕСКО.

● По инициативе ЮНЕСКО на международном уровне изучается опыт толерантности в Дербенте.

● Усиливается роль города в региональной экономике и социально-культурной сфере.

● Дербент чуть ли не единственный город Кавказа, жители которого не знают, что такое угон машин, рэкет, организованная преступность.

● Начиная с 1995 года отмечается любимый всеми праздник - День города Дербента.

● В учебной программе школ города введена дополнительная дисциплина "Дербентоведение".

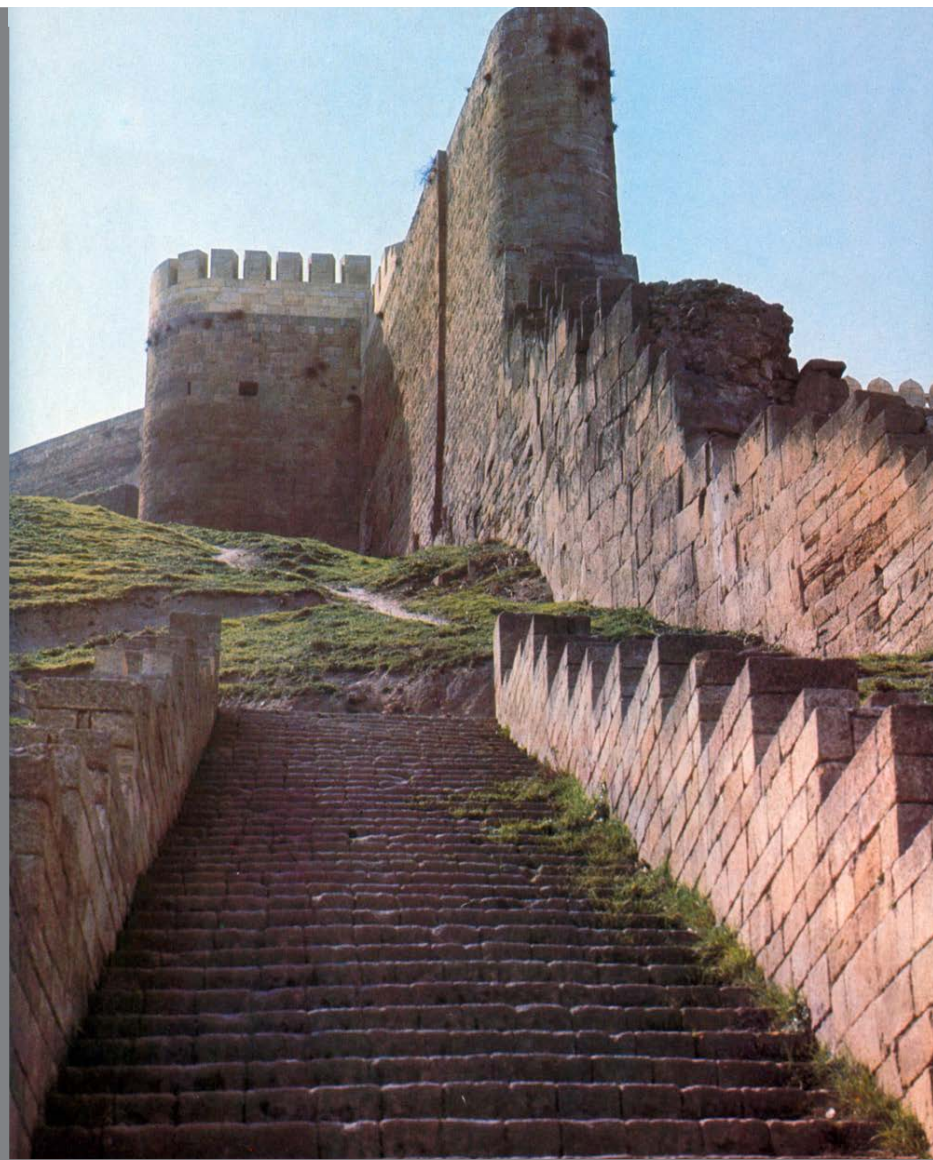
Как утверждают факты, древний Дербент оказался неподвластен времени, получил второе дыхание, выбрав свой путь развития. Сегодня, мысленно окидывая взглядом события последних лет, с полным основанием можно сказать, что Дербент остается островком межнационального согласия, мира и благополучия. Однако такая обстановка в традиционно стабильном городе нравится не всем. Последние годы делались попытки дестабилизировать обстановку в городе на религиозной почве, но безуспешно.

Как известно, в прошлом году в нескольких лезгинских районах Юждага прошли митинги, а в одном из них, к сожалению, с печальными последствиями. Участники митингов выражали справедливый протест против действий местных властей. И здесь не прозвучало ни одного "экстремистского", "сепаратистского" лозунга. Однако некоторые азербайджанские и дагестанские оппозиционные СМИ спустя почти полгода вспоминали эти события и, "обогащая" их домыслами о "лезгинском национализме", навешивая на народ ярлыки, печатали псевдоаналитические статьи, с заголовками: "Дагестанские митинги с прицелом на создание лезгинской автономии", "Проект: Республика Юждаг". Манипулируя сознанием своих читателей, и искажая истину, оппозиционные коллеги сеют семена недоверия и раздора между нашими народами.

Кому мешает межнациональное согласие в Дербенте и регионе в целом? Почему хотят поссорить два народа: азербайджанцев и лезгин, у которых много общего? Но есть и проблемы, которые должны быть решены на межгосударственном уровне.

Ответы на эти вопросы можно найти в статье известного дагестанского журналиста Абдулафиса Исмаилова "Кому не нравится спокойствие на юге Дагестана" ("Дагестанская правда", 15 мая 2007 г.). Как отмечает автор в "раскрутке" со знаком минус "темы Юждага" задействованы негосударственные дагестанские и зарубежные СМИ, аналитические центры, агентства, фонды и десятки интернет-сайтов, по материалам которых вырисовывается довольно непростая "тревожная" картина развития этнополитических, общественных и социально-экономических процессов в регионе сегодня и в ближайшей перспективе. Одни из них (некоторые азербайджанские оппозиционные СМИ) держат своих читателей в страхе перед "военной опасностью" для суверенной республики с ее северных рубежей, рассказывая небывшие об обстановке в Юждаге. Другие же издания (дагестанские и московские) воспроизводят ту же мелодию - но умело, продуманно, в собственной аранжировке, с использованием различных полутонов.

Таким образом, раскрутки темы Юждага (каждый - преследуя разные цели в интересах своего "хозяина") выполняют одну и ту же задачу: искусственно и планомерно создавая атмосферу взаимного недоверия,

ДЕРБЕНТ

ГОРОД МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ, МИРА И БЛАГОПОЛУЧИЯ

разрушить межнациональное согласие и спровоцировать противостояние.

Следовало бы знать противникам межнационального согласия, что жители многонационального Юждага имеют общий менталитет, выработанный в течение многих веков совместного проживания как результат толерантного взаимодействия и взаимообогащения религий и национальных культур. Породнение и общность настолько глубоки, что невозможно представить себе в этом регионе столкновения на этнической почве. Побывав в Дербенте мы еще раз убедились в этом. С кем бы мы не общались, все они убеждены в том, что попытки посеять разлад в их обществе, будут иметь обратный эффект.

Ругия Касумова (заведующий кадровой службы администрации города Дербента, азербайджанка): "В Дербенте как всегда царит спокойная обстановка, межнациональное согласие и благополучие. Разрушить наши ценности никому не удастся. У нас лезгины, азербайджанцы, табасаранцы, таты, а также представители других национальностей живут очень дружно, по-братски. Каждый народ наравне имеет возможность развивать свою культуру и язык. Во всех школах и гимназиях города преподают родные языки: азербайджанский, лезгинский, табасаранский, татский."

Гусейнбала Гусейнов (начальник управления по делам культуры, печати и религии, азербайджанец): "В Дербенте азербайджанцы, лезгины, табасаранцы, таты живут в мире и согласии. Дружба для этих народов традиционна, она имеет многовековые корни. Мы обязаны стремиться сделать все, чтобы эти отношения приобрели еще более близкую форму, стали истинно братскими."

В городе действуют азербайджанский, лезгинский, табасаранский государственные театры, а также татский народный

театр. Азербайджанский государственный театр получает большую помощь от коллег из города Баку. Давние дружеские традиции сложились между нашим литературным объединением "Гюлистан" и обществом литераторов Губы "Ай ишыгы". Подобных примеров добрых, дружеских отношений между нашими народами могу привести не мало."

Наш собеседник прав. Примеров дружеских отношений между лезгинами и азербайджанцами много. Вот два из них: **Первый пример:** Талантливая дербентская скрипачка, лезгинка Мадина Абдуллаева решила поступить в аспирантуру при Азербайджанской Государственной Консерватории. При собеседовании один из членов комиссии сказал: "Зачем мы должны за свой счет готовить аспирантов из другой республики?" на что ректор консерватории, замечательный музыкант Фархад Беделбейли заметил, что Дагестан для нас не другая республика. И девушка была зачислена в аспирантуру.

Второй пример: В справке по отделу ЗАГС-а администрации города Дербента с 1 мая 2006 года по 1 мая 2007 года указано, что в данный период произведены регистрация заключения браков в количестве 651 пар, из них межнациональных - 127 пар. Больше всего браки заключены между азербайджанцами и лезгинками, а также между табасаранцами и азербайджанками.

Вернемся к сказанным другими собеседниками. **Абдул Абдулов (долгожитель, лезгин):** "Вот уже 80 лет живу в Дербенте. Ни разу не встретился с противостоянием на этнической почве. Нас с азербайджанцами никто не сможет поссорить."

Феликс Казиахмедов (глава администрации города Дербента, лезгин): "Дербентцы показывают пример как надо жить людям разных национальностей и как надо любить свой город. Но не все понимают, что этот островок мира и со-

гласия оплачен страданиями многих поколений предков современных дербентцев. История не щадила дербентцев, постоянно подвергая их суровым испытаниям. Но каждое поколение в свою эпоху, теряя что-то, сумело сохранить самое главное - что спасало их от полного исчезновения - самобытность дербентского общества и его уникальную систему взаимоотношений. В этом значительную роль сыграла традиционная для Дербента этническая, культурная и религиозная терпимость."

Сегодня древний Дербент, подобно загадочному сфинксу, оказался неподвластен времени, получил второе дыхание, выбрав свой путь развития. Наш город - самобытный культурный мир, притягательный для инвестиций, культурных связей и стратегического сотрудничества.

Одно из основных направлений работы администрации на ближайший период - это возрождение и развитие исторического города Дербента на основе сохранения его историко-культурного и природного наследия, популяризация его уникальных ценностей. Включение Дербента в число памятников мирового наследия станет хорошим поводом, чтобы полностью раскрыть его потенциал, продемонстрировать его миру, восстановить и наполнить новым, более глубоким смыслом, традиционные межнациональные отношения и культурные связи.

Нами разработана программа социально-экономического развития города на четыре года. В ней все обозначено. Конечно, жизнь вносит свои коррективы, однако целом мы придерживаемся этой программы.

Администрация города Дербента, считая, что самое большое богатство - это здоровье, продолжает наращивать свои усилия по улучшению материально-технической базы здравоохранения города. Так, оснащена медицинским оборудованием и лабораторией инфекционная больница, приобретено оборудование для отделения переливания крови, для бесперебойного обеспечения кислородом приобретена кислородная станция, все машины скорой помощи оснащены рацией, открыто отделение гравитационной хирургии. Особым событием явилось открытие в ЦГБ нового современного отделения анестезиологии и реанимации. В кабинете эфферентной терапии установлен плазмозерез - аппарат для очищения крови и аппарат ультрафиолетового облучения крови. Благодаря аппарату "Искусственная почка", можно сказать, в медицине произошел революционный поворот. Этой современной установке нет аналогов на Северном Кавказе. В настоящее время мы изыскиваем средства для приобретения аппарата "Искусственная печень", которым пока в Дагестане не может похвастаться ни одно учреждение.

Издавна наш город славится своими виноделами. Об успехах двух наших базовых предприятий: коньячного комбината и завода игристых вин известно не только в России. Для них стало нормой завоевывать на престижных международных конкурсах не только золотые медали, но и Супер-Гран-При.

Добились определенных успехов и другие предприятия. На заводе "Электросигнал" выпускаются телевизоры. Консервный комбинат в два раза увеличил объемы переработки сельхозсырья. Стабильно работают домостроительный комбинат, комбинат строительных материалов. Серьезного перелома нам удалось добиться в строительстве. Более активно развивается средний и малый бизнес.

Думаю, что все, что делается нами, сыграло свою положительную роль в формировании у российской и европейской общественности объективного положительного образа не только Дербента, но и Дагестана и дагестанца. Мы пытаемся всеми доступными нам средствами разорвать информационную блокаду вокруг Дагестана, разрушить создаваемый недругами ложный, негативный имидж республики."

Музаффар МЕЛИКМАМЕДОВ,
Дербент - Баку.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

ЧИ ЧЕШНЕЛУБУР

РУЪГЪ КУТУНА

■ Адан тIвар исятдани гъурметдив къада, ам муаллимрин муаллим тир лугъуда. Акъулдиз, зигиндиз гужлу, фагъум хци, рикI михь, вичин суьгьбетралди аялрин канажагъдиз таъсир ийиз алакьдай инсан тир Умуят муаллим. Адан алакьунрин чешнеяр мисал яз гьидай вирибуру...

1914-йисуз КцIар райондин Яргун хуьре дидедиз хьайи Мегьамедханова Умуят Мегьамедханан рушаз четин къисметар несиб хьана. Яргунрин 7 йисан мектеб акьалтIарай ам Тигьирдал муаллимвал ийиз ракъурнай. Ада и хуьре савадсузвал терг авунин карда чIехи зегьметар чIугуна. Къубадин къве йисан педмектеб акьалтIарай ам гъугъунлай хизандин залан гьаларихъ авсиятда Хачмаз райондин 3-Ялама хуьруз куьч хьана. Ада са къадар вахтунда Худат шегьерда муаллимвал авуна. Худат къилди райондиз элкьвейла Умуят Мегьамедхановадина РОНО-дин методиствиле кIвалахна. Райондин статус къахчурдалай гъугъуниз ада вичин умуьрдин эхирдалди Худат шегьердин 2 ва 3-мектебра муаллимвал авуна. Вич "КIвенкIвечи муаллим" ва "Образованидин кIвенкIвечи" хьтин гъурметдин тIварариз лайихлу хьайи Умуят муаллим райондин агьалийриз чешне тир. Адалай аялрин илгьам юзуриз алакьдай. "Адалай чешне къачу, кIела, инсанриз хьсанвал ийиз алакь!" - лугъудай диде-бубайри чпин веледриз.

Алатай виш йисан гьахъсузвилери вичиз

басрухар гайи, вичин рикI ацукьай жегил 30-йисарин репрессиядик акатай, 18 йисуз адан рехъ вилив хвейи, эхирни мураддив агакъ тавур Умуят Мегьамедханова умуьрдивай хаз хьанач. Ада девирдин вири четинвилеризни гьахъсузвилериз таб гана. Руьгьдай ават тавуна, гьакьсагъвилелди кIвалахна. Адалай пашман хиялар яргъа ийиз, вичи тарс гузвай аялрик руьгь кутаз алакьна. Гьавилай халкъди 1975-йисуз 61 яшда аваз рагьметдиз феи адан женгчи образ рикIелай ракъур тавуна хуьзва ва гележегдани хуьда.

Бегьрам ЗАЛОВ.

Садрани жуваз гзаф чиде лугъумир, валайни гзаф чидайбур ава.

Лезги халкъдин мисал.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

КЪАДИМ ГЕЛЕР

ЖАГЪАНВА

Тарихдин чешмейра дегь чIавара Гьиндистанда ва Китайда яшамаш хьайи лезгийрикайни са къадар делилар ава. А уьлквейра лезгийрихъ шегьерар ва хуьрер авай.

И мукьвара Китайдин археологиз жагъанвай аламатдин затIуни тарихдин делилар мад гьилера субутна. Китайдин кефердинни рагъакIидай пата авай къумлухрикай садан дериндай и уьлкведин ва Франциядин археологиз ина 2 агъзур йис идалай вилик яшамаш хьайи къафкъазвийрин мумияр жагъанва. Абур са гьвечи шегьерда яшамаш жезвай. Эгъуьнай чкадикай жагъай шейэри шагьидвалзавайвал, саки 2 агъзур йис идалай вилик къумлух чкада дегь девиррин къафкъазвийрин тайифа яшамаш жезвай. Абуру гьайванар хуьзвай, чилер дигизвай, хьичикьрикай цванвай пекер алуькIзавай ва кIарардин къаб-къажахрикай менфят къачузвай.

ГАННИБАЛРИЛАЙ
АЛАКЪДА ЛАГЪАНАЙ

1950-йисуз чи тIвар-ван авай чIалан алим Мегьамед Гьажиева туькIуьрай урус чIаланни лезги чIалан гафарган чапдай акъатайла Магьачкъаладиз СССР-дин Илимрин Академиядин чIехи къуллугъчи лексиколог А.Бабкин атанай. Академик Ражидин Гьайдарова лугъузвайвал, гафарган акурла урус алим серсер хьана, ам М.Гьажиева къилди, маса кас ва я куьмекчи группа, аппарат авачиз кхьейди я лагъайла а кас чIалахъ тежез хьана. Ам чIалахъ гьикI жеда къван, гафарганда 35000 гаф, 964 чин, гьар чинани гафарин къве столбик, 61 печатный лист авайла. Ихьтин кар анжах ганнибалрилай алакьда лагъанай урус алимди.

Гуьгъунлай и гафаргандикай А.Бабкинан, "Дагъустандин правда" газетда "Дагъустандин чIалан илимдик кутунвай зурба пай" (1952-йисан 25-май) къил алаз рецензия чап хьанай.

КЪЕЦЕПАТАН УЪЛКВЕЙРИН МЕКТЕБРА

ГУЪЛЛЕДИКАЙ
ХУЪЗ АЛАХЪЗАВА

Сентябрдилай гатIунна Америкадин Садхьанвай Штатрин ва Англиядин мектебра цийи къайдаяр кардик акатда. И уьлквейрин мектебра гьар йисуз гуьлледикай цIудралди аялар телеф жезва. Гьавилай аялар патал гуьлле акат тийидай чантаяр ва жилетар гьазурнава. Ихьтин жилетар алачир ва хуси чантаяр гвачир аялар мектебдиз ахъайдач. Мектебра аялриз гуьлле гузвайбурун чIехи пай ана кIелзавайбур я.

ДИДЕ-БУБАЯР
ЖЕРМЕ ИЙИДА

Урусатдин Владимир вилайтда Цийи къарар кардик акатнава. И къарарди мектебда кIелзавай аялриз пIапIрус чIугван ва ички хьван эсиллагъ къадагъа ийизва. Эгер аялри и къайдадиз амал тавуртIа, абурун диде-бубаяр жерме ийида. Аялди пIапIрус къачунай жермедин къадар 100-200, ички квай хьвадай шейэр, гьа жергедай яз пиво, маса къачунай - 200-500 манатдиз барабар я.

РИКIЕЛ ХУЪХ!

ИГРАМИ АЯЛАР! Редакцияди къачузвай чарарилай малум жезвайвал, кеввай чи чIалан бязи гафар дуьздаказ къатIуз жезвач. Месела: **акахьун, какахьун, игисун, гигисун, акъатун, къакъатун** ва икI мад.

Ихьтин гафариз чи чIала префиксар (превербар)квай глаголар лугъуда. Месела: **ава-т-ун, ага-т-ун, ака-т-ун** хьтин гафара "т" дувул, **ава, ага, ака** превербар я.

Ава-хь-ун, ага-хь-ун, ака-хь-ун хьтин гафара "хь" дувул ава, ага, ака превербар я.

Дувул "с" ва "чI" тир глаголарни ава. Месела: **иви-с-ун, иги-с-ун, ики-с-ун; эви-чI-ун, эге-чI-ун, эке-чI-ун** ва мсб. И мисалра **иви, иги, ики, эви, эге, эке** превербар я ва абур дувулдилай вилик къвезва.

Превербдин ачух тушир фонема тикрар хьун мумкин я. ИкI хьайила гафарин мана дегиш жеда: **ака-хь-ун** са предмет масадбурук (месела, са кIел маса кIелерик); **к-ака-хь-ун** къве предметни (месела, кIелерни бацIяр къведбурни чеб чпик); **иги-с-ун** - са предмет масадав "хукIун", **г-иги-с-ун** къве предметни чеб чпив; **акъа-т-ун** са предмет масадавай яргъа хьун, **къ-акъа-т-ун** къве предметни сад садавай ва икI мад.

МƏН HEÇ NƏ BİLMİRƏM

nıları xitə çevrilən Cəvahir Abdulova "Suvar" ansamblı ilə birlikdə Azərbaycanın ən böyük səhnələrində çıxış etmişdir. Ötən il ona Moskvanın Qurultaylar Sarayında keçirilmiş möhtəşəm konsertdə çıxış etmək nəşib olmuşdur.

Sənət yollarında uğurla irəliləyən, daim öz üzərində çalışan peşəkar müğənninin öz ilk albomuna "Mən heç nə bilmirəm" adını verməsi onun təvazökarlığı haqqında təsəvvür yaradır. Tofiq Quliyev, Oqtay Kazimov, Eldar Mansurov, Faiq Sücəddinov kimi məşhur bəstəkarların yaradıcılığına müraciət etmiş müğənni ilk albomuna Sədaqət Kərimovanın ləzqi və azərbaycan dillərində mahnılarını da daxil etmişdir.

Səbuhi studiyasında çapdan çıxmış yeni albom Cəvahir Abdulovanın böyük sənət uğurudur. Bir sıra müsabiqələrin laureatı olsa da, hələlik televiziya ekranlarında cəmi bir klip göstərilən Cəvahir Abdulova Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin Mədəniyyət və İstirahət Departamentinin solistidir. O, həm də "Suvar" ləzqi mahnı və rəqs ansamblının solisti kimi fəaliyyət göstərir. Ləzqi mahnılarından ibarət növbəti albomunu buraxmaq arzusunda olan istedadlı müğənni yeni repertuar üzərində çalışır. Bu fikrə o, ötən ilin payızında Qusar rayonunun bir sıra kəndlərində Ruslan Pirverdiyevlə bir yerdə verdiyi şou konsertlərdən sonra gəlib. Şux zarafatları ilə tamaşaçıları ələ alan, zallarda məhrəmanə abi-hava yaradan, hamıda mahnı oxumaq və rəqs etmək həvəsi oyadan Cəvahir kənd adamlarının böyük məhəbbətini qazana bilmişdi. O, bu sevgiyə sevgi ilə cavab verməyi, onların sevdiyi mahnılardan ibarət proqramla yenidən kənd zəhmətkeşləri qarşısında çıxış etməyi planlaşdırmışdır.

Cəvahir Abdulovanı növbəti sənət uğuru münasibətilə təbrik edir, ona yeni-yeni müvəffəqiyyətlər arzu edirik.

"Samur"

İstedadlı müğənni Cəvahir Abdulovanın adı musiqisəvərlərə yaxşı məlumdur. Lirik-dramatik soprano səsesə malik olan Cəvahirin azərbaycan, türk, rus və fars dillərində ifa etdiyi mahnılar onun pərəstişkarlarının dərin məhəbbətini qazanmışdır. Xarici gözəlliyi, yüksək səhnə mədəniyyəti, özünəməxsus ifa tərzii ilə seçilən sənəçini bu gün Azərbaycan şou biznesində faqan edən bir çox müğənnilərdən fərqləndirən cəhətlər var. Özünə qarşı tələbkar olan müğənni üçün musiqi savadının böyük əhəmiyyəti var. Asəf Zeynallı adına musiqi məktəbini, bu il isə Azərbaycan Dövlət Milli Konservatoriyasını bitirən Cəvahir birincidən vokal, ikincidən xanəndəlik sənətinin sirlərini öyrənib. Tanınmış müğənnilər Natəvan Şeyxovanın və Ağaxan Abdullayevin tələbəsi olması ilə öyünən Cəvahir hər iki

müəllimindən bəhrələne bilib. Onun yaradıcılığı muğam və vokal ifalarının sintezindən yaranmış gözəl ifalarla diqqəti cəlb edir. Repertuarına daxil etdiyi mahnıların sözlərinin və musiqisinin qarmoniyasına xüsusi diqqət yetirən Cəvahirin bir istedadı haqqında da danışmaq yerinə düşər. Gözəl nitq qabiliyyətinə malik olan müğənni özünəməxsus şüxluqla, duzlu-məzəli zarafatlarla məclis aparır. Onun üç dildə - azərbaycan, ləzqi və rus dillərində bülbul kimi ötməsi müğənninin onun həmkarlarından fərqləndirir.

"Suvar" ləzqi ansamblı ilə birgə ifa etdiyi mahnılar Cəvahirin pərəstişkarlarının sayını daha da artırmışdır. Onun ləzqi xalq mahnılarına və bəstəkar əsərlərinə yeni nəfəs, yeni ruh gətirməsi sevindiricidir. "Ana dili" ("Didedin çlal"), "Sevirəm" (Kland), "Aydınliq" ("Amaç") kimi mah-

ГАФАЛАГ

Алпи	-	кьисмет
Ашри	-	азаб
Гъа	-	ийизвай жуьре
Жи	-	нерв
КъечИрмир	-	гъавая ракъурмир
Лара	-	азарлу
Лац	-	цавай фидай гими
Макъан	-	мегърибан
Мис	-	акъул
Паракъ	-	пис рекъе авай дишегъли
Рекъикъ	-	рекъин юлдаш
Сари	-	бахт
Сракъ	-	угъри
Тачагъ	-	гъуьрметсуз
Тура	-	женгинин балкІан
Хуф	-	гъарарат, ифин
Хьин	-	вахчагдин са жуьре
Цар	-	гъевес
Цукъар	-	энергия
ЦІар	-	къушун
Часу	-	дерин
Чалакъ	-	алчах
Чалаф	-	хебис
ЧІаму	-	гъуцарин кІвал
ЧІвен	-	дамах
ЧІвех	-	гъайиф чІугван
Швегъ	-	йигин

НОВОСТИ

РОТ НА ЗАМКЕ

Французская медицинская компания предложила новый подход к борьбе с лишним весом, запустив свою новую разработку. Главная проблема толстяков в том, что они едят слишком быстро и желудок не успевает послать в мозг информацию о насыщении, так что человек получает лишние калории. Новое устройство учит есть медленнее. Новинка выглядит как накладка, которая вставляется в рот. Она уменьшает объем ротовой полости. Исполнительный директор компании заверяет, что потерял шесть килограммов, периодически надевая это устройство.

ЭХ, КАРТОШКА - ОБЪЕДЕНЬЕ!

В погоне за снижением калорийности продуктов питания диетологи готовы "воздействовать" не только на рецепты приготовления блюд или диеты, но и на сами продукты. Жертвой стремления к здоровью и красивым фигурам стал картофель. Ученые из Флориды вывели новый сорт диетической картошки, отличающийся от обычной сниженным на 30 процентов содержанием углеводов.

В РИТМЕ СЕРДЦА

Исследователи из Германии изобрели беспроводный браслет, который может контролировать сердцебиение и уровень кислорода в крови. В новинке объединены прибор для измерения степени насыщения крови кислородом и передатчик, отправляющий данные в компьютер. В будущем в браслет будут добавлены датчики для измерения температуры тела, уровня сахара в крови и кровяного давления. Они передадут радиосигналы на маленький компьютер, который пациент носит на поясе или на запястье. Затем уже обработанные данные отправляются по беспроводному интернету на стационарную машину в медицинский центр.

В КАНАДЕ ОТКРОЕТСЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ТЕЛЕКАНАЛ

С 1 сентября в Канаде начнется вещание телеканала AzCan TV. Инициатором создания канала стала Федерация азербайджанских обществ Канады. Вещание будет вестись 1 час в неделю на канале Rogers TV, сообщили агентству "Туран" в Федерации азербайджанских обществ Канады.

Глава федерации Акпер Меджидов назвал открытие канала мостом между Канадой и Азербайджаном, призванным служить культурному общению.

О МОЗГЕ

Головной мозг имеет форму сплюсненного яйца, весит около 1,4 кг и расположен в полости черепа. Через головной мозг проходит 200 миллионов нервов. Поверхность головного мозга состоит из многочисленных складок и извилин и имеет неровную бугристую поверхность. Однако если расправить кору головного мозга, то она займет площадь, равную двум рекламным щитам (20 м²).

Человеческий мозг способен хранить объем информации, содержащийся в тысяче двадцатитомных энциклопедий. Мозг растет до 15 лет и наиболее интенсивно работает у человека в возрасте от 15 до 25 лет. До 45 лет работа мозга остается прежней, а затем начинает ослабевать. Мозг содержит три четверти нервных клеток всего человеческого организма. Его начальный капитал 14 миллиардов нейронов (если их расположить в ряд, то образуется цепь протяженностью 1000 км) - постепенно истощается и составляет 10 миллиардов к старости (более 700 км). Темпы потерь оцениваются в 10000 клеток в день в 20 лет (цепь длиной 0,7 м), 50 000 клеток в день в 40 лет (3,5 м), 100000 клеток в день в 90 лет (7 м). Кроме того, мозг, имея вес 1,4 кг в период зрелости, теряет в весе до 1,3 кг в 70 лет, 1,2 кг в 80 лет, 1,1 кг в 90 лет и т.д. То есть мозг уменьшает свою массу на 300 г за несколько десятилетий, что соответствует весу двух бифштексов.

Два хороших человека
не будут врагами,
два дурных
не будут друзьями.

Лезгинская пословица.

САМУР

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.

e-mail:
sedagetkerimova@rambler.ru

Расчетный счет

26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета

зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Индекс: 5581

Тираж: 2000

Заказ: 3821

Тел: 432-92-17

НАПЕЧАТАНА В ИЗДАТЕЛЬСТВЕ "АЗЕРБАЙДЖАН"